

„A MINDENNAPOK ARANYKORÁRÓL”, AVAGY MIÉRT SZERETNÉK FA LENNI

BOŠKO IVKOV

„A mindennapok aranykora”, hol van az?

Vajon a régmúlt napokra való nosztalgikus emlékezésben keressem-e, vagy az eljövendő szebb napok után sóvárogva emelkedjek felé naiv képzelgéssel.

Ahogy belenézek ebbe a napba, könnyeket és vért látok. Fekete kendőket és kormos hollókat. Lábatlan, kezetlen, szemetlen, dermedt tekintetű emberekkel találkozom. Olyan emberekbe ütközöm, akiknek nincs otthonuk, és a lelkük romokban hever. Anyák jönnek velem szemben, akik elveszítették fiaikat, asszonyok, akik elveszítették férjüket, apák, akik elveszítették gyermekeiket, és gyerekek, akik elveszítették szüleiket. Olyan emberek kerülnek utamba, akik nem tudják, hová és merre tovább, nem tudják, kivé lettek, és önmarcangoló jajjal emlékeznek rá, kik voltak valamikor.

Ha gyerekekkel találkozom, megrettenek: ő is egy napon felnőtté válik.

Az élet tegnapi borzongásai kisebbeknek tűnnek a maiaknál, a tegnapielőtiek pedig a tegnapiaknál: hát hogyan részkessek akkor a holnaptól?

Egyre többször virrasztom át az éjszakát tágra nyílt, megrökönyödött szemmel, s amikor álmodom, bámulatba ejtő álmokat látok: a tengert és a zlatibori fenyőket. A lázból, a betegség kábulatából az álmon keresztül, messziről a semmiből felmerül az első szerelmem: fölém hajolva némán áll egy röpke pillanatig, az alvó és szerencsétlen felett, s köszönés nélkül, váratlanul, ahogyan jött is, eltűnik – én meg erre az eltűnésre feleszmélek, és fel is ébredek a néma éjszakába vagy a megsavanyodott, odvas napba.

Egyre többször kapom magam rajta, amint az éjszakában az erkélyen órákig bámulom azt a hatalmas fát a házunk előtt, s megvilágosodik előttem a felismerés: nemcsak az alakjára nézve a legszebb, hanem a természetére nézve is a legnemesebb lelkű és legfelségesebb teremtmény a világon a fa. Jámbor és majdnem néma: azt, amit susog, csak az áldottak és üdvözültek tudják felfogni. Gyökeret eresztve egy helyben áll, de szakadatlanul a magasba tör; mennybe emelve a földet a sárból, magasztosabb és tisztább tájak felé.

Előfordul, hogy azt gondolom:

„Oh, miért is nem vagyok fa! . . . Minduntalan kihallgatnám a fény neszezését és a madarak szárnyának rebbenését, az eső szemerkélését és a szél zúgását – de csak néha hallgatnám egy-egy járókelő vérenek áramlását, olyanét, aki átkarolna meleg tekintetével. Nem tépelődnék a hajnalra várva lidérces éjszakákon, magam idézném meg azt a váglyakozással – azon sem, mikor jó már el az este, mert az ágaimon elszenderedett madár engem is álomba ringatna. Örülnék saját lélegzésemnek, elbűvölne leveleim százszerű tekintete, és nem félnék az öregedéstől és haláltól, mert az idő múlásával egyre természetesebbé, hatalmasabbá válnék, a halálban pedig illatos és szép lennék.

Ha fa lennék, nem kerülnék el a figyelmemet az emberek, akiknek a figyelme elkerül engem, nem vágnám ki azokat, akik engem ki akarnak vágni, nem gyűlölném azokat, akik engem gyűlölnék. Ha fa lennék, levágott kezemből három kéz nőne, levágott lábamból vessző hajtana ki. Ha fa volnék, a könnyem mézédés gyanta lenne egy öreg eperfa törzsén, a sebem gyógyító balzsam, mint a tapló ugyanezen a törzsön, s a virágom szirmos és fehér, mint az alvó gyermek lélegzete. Ha fa volnék, nem szenvednék, de ha mégis, nem mondanám el, de nem is mutatnám senkinek . . . Így mindenki azt gondolná, hogy boldog vagyok. Ettől a hittől boldogabbak lennének – ők is, meg én is. Boldogabb lenne az egész világ . . .”

Hej, ha fa volnék! . . . De nem vagyok. S mivel az vagyok, ami vagyok, csak csodálatos irigységgel nézem, nézegetem a fákat, hogy ne a világot bámuljam, és nehogy észrevegyem a sebeket rajta és benne.

Oh, mily pompás óriási koronája harmonikusságával és kisugárzó erejével az az ostorfa az újvidéki Putnik Szállóval szemben. Egy téli délelőttön kávé mellett üldögélve az első emeletről figyeltem azt a fát. Nedves volt a havas esőtől, s fehér esküvői ruhaként hatott. A tekintetem megmosdott a tisztaságában, a szellemem pedig óráról órára lelkiismeretesebb lett a jóságától.

Már láttam jó néhányszor az Adriát napfényben fürödni, egyszer a Himaláját is hótakaró alatt, de ennek a fának a látványánál a havas esőben, számomra mintha nem létezett volna semmi elbűvölőbb a világban. Addigra már láttam a gyöngyvirágot haragoszöld levelei között, és hallottam a kamilla vidám lármázását a fűben, és más szemérmesebb és mosolygóbb jelenés az élőlények között nem vésődött emlékezetembe.

Igen, igen, láttam az öreg hársakat Sokobanján. S őket nézve eszembe ötlött, hogy az ember felfogásában tőlük csak az Istenről való elmélkedése régebbi, amitől maga a Földanya idősebb csupán, s akitől egyedül a Fény ősbibb. Hacsak . . . Ő maga nem azonos velük . . .

Még most is emlékeimben időnként – amint egyre régebben taposom az éveket és egyre sűrűbben süllyedek az emberi nyomorúságba – megtisztítván önmagam azzal az otthoni virágzó akáccal és az estike megszentelő, sűrű, bódító illatával az éjszakában. Porban. Holdfényben. És emlékszem, ifjoncon

bele tudtam bámulni a cseresznyefa virágjába. Akkor egy pillanatra a távoli japánok közelinek tűntek. A meggyfa virágzására és későbbi gyümölcse piros színére akkor sem tudtam és most sem tudok megfelelő fehér és piros szavakat találni . . .

Így hát én, ha már létezem – fa szeretnék lenni.

No de miért is írom mindezeket az esztendő augusztusának tizenkettedik napján, mégpedig egy lehetetlen korszakban megadott és ezért kísértetiesen kihangsúlyozott, oszlopos témára – „A mindennapok aranykora!” – az előttünk álló kanizsai írók találkozájára? Csak nem azért az előbb kimondott és hasonló ki nem mondott, megigéző látomásokért . . . és e más világok átlátásáért s megsértéséért?

Csak nem azért, mert mondjuk, tegnap séta közben az újvidéki újtelepi Slobodan Jovanović sugárúton, az utca túlsó oldalán, a zöldségesek előtt észrevettem a néma tolongást, az iszonyattól megdermedt népet. A tolongás közepette mentőautó és rendőrautó. Közelebb mentem, és hallottam, hogy ott egy ember szíven szűrt és megölt egy tizenkét éves fiút . . . Csak nem azért, mert annak az épületnek a harmadik emeleti ablakában, amelyik előtt történt a gyilkosság, láttam a fiú édesanyját, aki összetörve a fájdalomtól jajveszékelt: „Oh, édes gyerekeim! . . . Oh, édes gyerekeim! . . .”

Csak nem azért, mert már második vagy harmadik éjszakája nézem, ahogy háztömbünk elé nem sokkal éjjél után megérkeznek a pótkocsis traktorok. Sátorlapok és kocsiernyők alatt elnémultan, szegényes batyuk között ülnek elkomorodott emberek göngyölegei a száműzött keserűségnek? . . . Csak nem azért, mert a mai vasárnap reggelen Marika szomszédasszony kijelentette, hogy csikóstokányt főz a menekülteknek, azért, hogy ahogy ő mondta, „kimentsem magam az Isten előtt, mert az Úr mindent lát?” . . . Csak nem azért, mert nem hagy nyugton az újságban olvasott sorsa annak a száműzöttnek, aki valahol a menekülés útján a golyó egyik pillanatában esztét veszítve az éhségtől és kétségbeeséstől, megölte a feleségét és gyermekeit. Azzal az eltökélt szándékkal, hogy utána öngyilkos lesz. Ez utóbbiban azonban sorsrútsái megakadályozták? . . .

Kérdem én, már napok óta és sok álmatlan éjszakán, emberi volt-e megakadályozni, hogy öngyilkos legyen? Kérdem én, tulajdonképpen hogyan is fog ő most tovább élni önmagával – a felesége és gyermekei gyilkosával? Azt hiszem, az Úr könyörületesebb lett volna ez iránt a sors kimentette öngyilkos iránt, ha szelídségében a feleség- és gyermekgyilkosnak az étellel ellentétes ítéletet hozott volna – felmentőt.

És kérdem én, hol vala Ő, a Mindenlátó, amikor az édesanya a menekültek kálváriájában hasonló zavarodottságában és kétségbeesésében először lánya halántékára szegezte a pisztolyt, majd ugyanilyen módon önmagával is végzett. Kérdem én, hol van most Ő, a Mindenható, amikor kiderült, hogy a kislány túlélte anyja gyilkossági kísérletét, és most a golyótól megvakítva, félig szét-

roncsolt agyvelővel, bénán fekszik egy belgrádi kórházban, éjjel-nappal üvöltve hívogatja anyját és apját, akinek már régóta se híre, se hamva, mert „valahol a fronton” van, és aki, ha egyáltalán életben van még, nem is sejti, milyen sors érte . . .

Hát ezért kérdem, nem volt-e szégyenletes, hogy ma reggel még reggeliztem, és bűn lesz-e, ha ebédelek. De . . . ha fa volnék, jámborul földet ennék, és ártatlanul szürcsölném a fényt. Az emberek ennék a gyümölcsömet, és belelegeznék a leheletemet, s nem kellene önmagamat felülvizsgálnom, a szégyenemet és bűnömet. Így azonban, ember lévén, most – de nem mostantól, hanem már réges-régóta – belátom, bűnbánóan, hogy sok minden, ami az enyém, engem érint vagy amit cselekszem, szégyenletes, bűnös és vétkes. Beláttam ezt már kilencvenegy kora májusában, mielőtt megmondták volna, hogy majd csak az aratás fedi fel az összes holttestet a lódarázs-fészekben . . . mielőtt még hozzáfűzték volna, hogy lesz még öldöklés . . . Szavaikat igazolta az aratás, de még világosabban és iszonyatosabban lemeztelenítették azok a holttestek, amelyek dróttal egymáshoz kötve ugyanezen a nyárvégen elkezdtek némán lefelé úszni a Dunán . . .

Emiatt írtam álmatlanságomban kilencvenkettő november tizenkettedikén:
 „november / eső // vér // vér // minden este / mezítelen torokkal / álomba
 hajtom fejem / tizedmagammal / a leöltek közé / ébredek / a reggelekbe és
 vérbe / száz kivégzett lőtt át engemet / álmomban / a múlt éjjelen // minden
 bűn // énekelni bűn // nevetni bűn // szeretni bűn // nézni bűn // enni bűn //
 lélegezni is bűn // öngyilkosnak lenni bűn / bűn / élni / még nagyobb bűn // a
 fény és a nappal / és az isten a nappalban és fényben / bűnök // a lemészároltak
 és lelőttek / semmiképpen nem / ártatlanok // a haláluk / legvégső bizonyítéka
 / bűneiknek.”

Soha még nem hivatkoztak ennyit és ennyire indulatosan, túlságosan hangosan az Istenre – és soha még nem káromolták Őt az emberi gonosztettekkel jobban és istentelenebbül.

Ha fa volnék, nem is lenne nekem ilyen, az emberektől megvetett és káromolt Istenem. A Fény lenne Ő, az isten, és az Ő húrjainak a korai ébredésről szóló besugárzó zengése volna az én hajnali istentiszteletem; csöndes alkonyatkor sugarai lennének az imádságom. Nem egy megépített imaház, amiben nincs is igazi isten, hanem az egyetemes világmindenség lenne a szentélyem.

Vannak ünnepnapok, amelyeken órákon át figyelem az íróasztalomon hátlásán szétömlő fényt, és ez megvigasztal: átvilágít és sugárzóvá tesz. De vannak éjszakák is, amikor nem tudok aludni. Csak közvetlenül hajnal előtt merülök feneketlen mélységű, letargikus álomba, amiből napokig nem akaródzik felébredni, évekig nem akaródzik felébredni. S ha az emberek egy ilyen nap elmúltával vagy egy ilyen éjszaka után megkérdezték, mit csináltam az előző napon, és átvirrasztottam-e az éjszakát, úgy tettem, mint aki nem hallotta a

kérdésüket. Nem akartam bevallani, hogy a fénybe bámultam, és hogy a sötétségbe sülyedtem.

De ha fa volnék, a nappali fény megtestesítője lennék, az éjszakáimon pedig ezüstösen villognának nekem a csillagok. Ahogy a földet és az eget a termettemmel, úgy a fénytől bódult nappallal és a csillagos éjjel kötném össze a fényt a sötétséggel és a sötétséget a fénnel . . . egyiket a másikba öntve, egyiket a másikkól teremtve. Nézd, a reggeli fény nem hajnalt hoz az ébredő embernek. Az ő álmától az éj homálya is sötétebb lesz. Nemcsak a szél süvítését, hanem a fuvallatát is kihallgatja a fa . . . és vele reszket. Nézd, az ember nem remeg meg a megalvadt vér szagától, s nem szakadna meg az megfeketedett vér látványától.

Nem vagyok fa, még szerzetes sem vagyok, és a bűnöm nem tiszta és szent, hanem mocskos és véres . . . , azért, mert alig jutott eszembe annak az ifjú katonának a neve, akit – a tank kupoláján kidugta fejét, s Szent György napján kilencvenegyben fényes nappal a spliti tér kellős közepén a kővé dermedt világ és a vérszerzomjas tömeg szeme láttára – megfojtottak. Egy vérbe borult óriás nagy keze: Szasko Gesovszki . . . De ha Szasko egy erős fa lett volna, még egyszer akkora és még annyira véres kezek sem tudták volna megfojtani.

És tessék, talán egy másik gyermek-ifjú nevének megjegyzésével megválthatom magam – ugyanabban az évben március kilencedikén Belgrádban egy demonstráció alkalmával, amelyben ő maga nem is vett részt, elesett egy a faltól vagy a kövezettől visszapattanó golyótól: Branivoje Milinović . . . De ha ő is, Branivoje, fa lett volna, nemcsak hogy nem halt volna meg az eltévedt golyótól, a közvetlenül belelőtt pisztolygolyótól sem lett volna bántódása; csak megsebesült volna. A golyót a fájdalom aranyszínű mézes gyantájával vonta volna be, éppen úgy, ahogyan a kagyló a homokszem okozta fájdalmát puha testében, gyöngyházzal borítja be . . .

Valaha makacsul író akartam lenni, és szokásom volt majdnem mindennap írni. Most meg menekülök az üres papírlaptól, félek a borzalmaktól, amelyeket leírhatnék. A fa azonban nem ír. Csak néz és hallgat. Hallgat, és mindent megjegyez. S ha majd egyszer valaki írni fog rá, a hajdani fára, akkor jut csak eszébe, hogy ő valamikor fa volt; és nem lesz rajta úrrá a keserűség a mondatról, amit ráírnak. Mivel nem vagyok fa, erőlködve próbálok nem nézni, s ha nézek, nem látni. Próbálok, hogy ne figyeljek oda, s ha odafigyelek, ne halljak. De ez az én erőlködésem legtöbbször hiábavaló: látom is és hallom is többnyire azt, amit nem szeretnék látni és hallani.

Míg a fa csak látszólag áll egy helyben, tulajdonképpen szakadatlanul önmagából emelkedik a fénybe, az égbolt alá, az Istenhez, addig én csak látszólag mozgok, de igazán – a fához hasonlóan, mintha a földbe gyökereztem volna – csak színleg mozdulok el: nem vagyok képes igazából kikecmeregni és kiszabadulni a rosszból . . . Vagy ez, ez a rossz van annyira elterjedve, hogy talán soha nem is érnék a végére, még ha egész életemben gyalogolnék is, még

ha túllépnék ennek az elhamvadó századnak a határán, és betoppannék az eljövendő évezredbe, akkor sem.

Azt mondják, a leküzdött kétségbeesés a remény legmagasabb formája, de mire támaszkodjam, és hogyan ágaskodjam fel hogy elérjem – amikor annyi éltető dolog kettétörik az ember előtt?

Amikor meg végignézek az összes élőlényen, látom, a fák reményteljesen lélegeznek, és ez a remény pirosuló gyümölcsökben érlelődik és magvaik által szétszóródik az egyetemes világban, bizalommal telítve: a boldog jövő életnedvével.

„A mindennapok aranykora”, hol van tehát az?

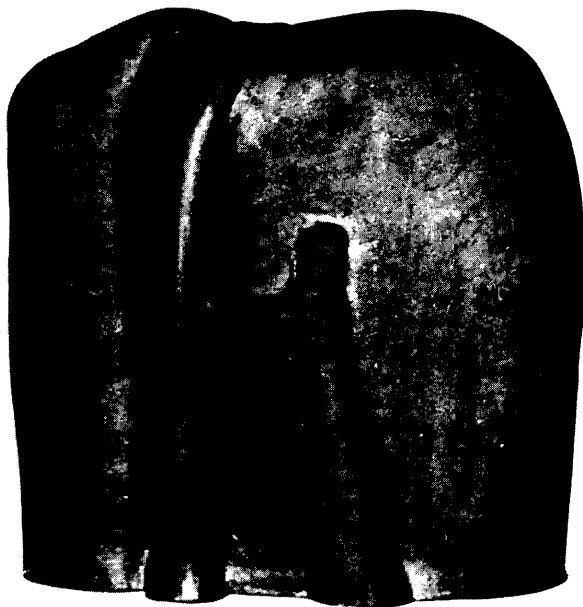
A mai könnyben és vérben, a mindennapok kétségbeesésében – nincs, a régi szép napokra való nosztalgikus emlékezésben sincs. Ott fekedetik, morzsolódik és szétszóródik. A naivul segítségül hívott jövőben sincs belőle a számunkra.

Úgy látszik, ezekben az időkben, itt, a „mindennapok aranykora” egyedül a fáknban van meg. Legalábbis azokban, amelyek megmaradtak . . . melyeket még nem érkeztek elevenen meggyújtani és elégetni.

Hát . . . ezért szeretném, hogy ha már létezem – fa lennék.

1995. augusztus 12.

RUS Zsuzsanna fordítása

Nemes Fekete Edit: Fal és kapu